

Dr hab. Marek Mazur, prof. UŚ
Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Medialnej
Uniwersytet Śląski

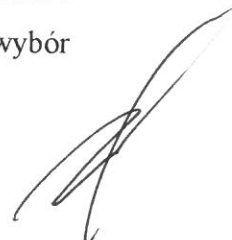
Katowice, 3 grudnia 2024 r.

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Ksymeny Kmieć
pt. „Relacje polsko-amerykańskie w latach 1989-2019 w polskim dyskursie
politycznym i prasowym”, s. 272**

Rozprawa doktorska Pani mgr Ksymeny Kmieć zatytułowana „Relacje polsko-amerykańskie w latach 1989-2019 w polskim dyskursie politycznym i prasowym” dotyczy istotnej problematyki naukowej. Podkreślam trafność jej wyboru, nie tylko, co dość oczywiste, w związku z wybuchem w 2022 roku pełnoskalowej wojny za wschodnią granicą Polski, ale także z powodu twórczego nawiązania przez Autorkę do niezmiennie aktualnych i trudnych do rozwiązania strategicznych dylematów związanych z doprecyzowaniem modelu i kierunków polskiej polityki zagranicznej w zakresie bezpieczeństwa w ramach relacji ze Stanami Zjednoczonymi oraz z UE. Doceniam wagę nakreślonych przez kandydatkę celów rozprawy odnoszących się do rekonstrukcji i analizy ewolucji oraz zróżnicowania stanowisk relewantnych partii politycznych na temat kluczowych dla Polski bilateralnych relacji oraz ich obrazu medialnego w latach 1989-2019. Lektura przedstawionego do recenzji studium upoważnia do stwierdzenia, że Kandydatka z zastosowaniem oryginalnego podejścia badawczego zrealizowała te cele, gromadząc i systematyzując duży zbiór danych o dynamice sfery publicznej w zakresie wybranego aspektu polityki zagranicznej oraz wnosząc do dyskursu naukowego nowe i wartościowe ustalenia. Stąd już na wstępie sformułować można wniosek o tym, że praca w wystarczającym stopniu spełnia określone prawnie wymogi właściwe dla postępowania o nadanie stopnia doktora.

Struktura i zawartość pracy

Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia oraz stosownych spisów i wykazów. Całość liczy 272 strony maszynopisu. Biorąc pod uwagę układ treści oraz wybór



tematów do omówienia, rozprawa odzwierciedla dobrze przemyślany i logiczny plan pracy badawczej. Przedstawienie tego, co istotne w opisanych studiach, czyli wyników badań empirycznych dyskursu politycznego (rozdziały III - V) poprzedziło adekwatne dla celów pracy wprowadzenie terminologiczno-teoretyczne i historyczne (rozdziały I - II). Nie wnoszę istotnych zastrzeżeń do struktury rozprawy poza uwagę dotyczącą pomieszczenia rozważań zawartych w podrozdziale 1.4 *Dyskurs polityczny*. To istotny fragment pracy, w którym Kandydatka przedstawiła wyjściowe założenia teoretyczno-metodologiczne. Sądzę, że narracja naukowa zyskałaby znacząco na spójności i jakości, gdyby tę część połączyć z podobną (choć znacznie krótszą) refleksją ze *Wstępu*. Tym bardziej, że Autorka nie przedstawiła uzasadnienia obecności tego podrozdziału w części poświęconej teorii stosunków międzynarodowych. W wyniku korekty objętość *Wstępu* wzrosłaby, ale nieznacznie, gdyby w Rozdziale II zamieścić omówienie relacji polsko-amerykańskich (s. 14-18), których ułożenie, biorąc pod uwagę ciągłość wywodu, wzbudza wątpliwości.

Pracę otwiera *Wstęp* zawierający zgodnie ze standardami rozprawy doktorskiej takie elementy, jak uzasadnienie przedmiotu oraz cezurę czasowej badań, wskazanie podstawowych źródeł pracy, opis problemu badawczego (celu badań, hipotez oraz pytań szczegółowych) i metod badań oraz omówienie struktury pracy. Cel pracy, odnoszący się do analizy dyskursu o relacjach polsko-amerykańskich został jasno sformułowany: „wskazanie głównych pozycji dyskursu politycznego, dominujących argumentów oraz ewolucji głównych wątków, wokół których toczyła się debata w całym analizowanym okresie (MM - lata 1989-2019)” (s. 7). Na potrzeby doprecyzowania problemu badawczego i ukierunkowania badań mgr. K. Kmieć skonstruowała dwie główne hipotezy (H1: *Wszystkie główne strony dyskursu politycznego w całym badanym okresie uznawały, że relacje polsko amerykańskie w latach 1989-2019 mają charakter strategiczny*; H2: *Asymetria potencjałów między Polską a Stanami Zjednoczonymi ma istotny wpływ na charakter relacji polsko-amerykańskich*, s.11-12) i sześć pytań badawczych dotyczących stanu relacji polsko-amerykańskich w badanym okresie (ich charakteru i dynamiki) oraz kontekstu i kształtu dyskursu. Pytania spełniają swoją rolę, nakreślając horyzont planowanych badań, w przypadku hipotez zabrakło ich szerszego omówienia i uzasadnienia. Zwłaszcza w kontekście H2, która brzmi, jak stwierdzenie niewymagające weryfikacji w procesie badawczym. Dla pełnego obrazu zamierzeń Doktorantki można wspomnieć jeszcze o podkreśleniu przez Nią dwóch szczegółowych kryteriów analizy zawartości treści wybranych tekstów: „głównych kontekstów (tematów), w których pojawiają się w debacie relacje Polski ze Stanami Zjednoczonymi; oraz ewolucji (MM-dyskursu) na przestrzeni badanego okresu (od 1989 do 2019 r.)” (s. 9).



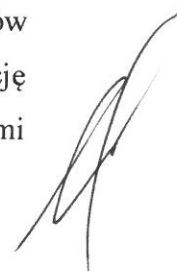
Przystępując do oceny metody studiów, podkreślić należy innowacyjny charakter projektu oraz rozległy oraz długookresowy plan badań empirycznych, łączący analizę pochodzących z lat 1989-2019 programów partyjnych, stenogramów wybranych sejmowych wystąpień polityków oraz wypowiedzi medialnych z dwóch gazet i czasopisma. Kandydatka słusznie w centrum analizy ulokowała kategorię dyskursu, jak napisała (s. 8), podstawę pracy stanowiła „analiza stanu dyskursu politycznego”. Wybór perspektywy teoretycznej pokazuje świadomość Doktorantki na temat wagi i mechanizmów kształtowania opinii publicznej w sferze publicznej demokratycznego państwa. Pozytywnie odnoszę się również do decyzji, aby dyskursywne podejście na płaszczyźnie analizy połączyć z wykorzystaniem metody analizy zawartości treści (wskazana przez Kandydatkę jako główna metoda zastosowana w dysertacji, s. 9) oraz analizy ramowej (w ujęciu problemowym). Uzasadniają ją opisowe cele badań empirycznych. Podejście łączące jakościowe i ilościowe metody traktuję również jako wyraz nieschematycznego nastawienia analitycznego oraz dążenia do wyjścia naprzeciw krytyce analizy dyskursu jako metody, która niesie ze sobą ryzyko nadmiernie subiektywnego wnioskowania w związku z niereprezentatywnością uzyskiwanych w analizie danych. Na tę pozytywną ocenę cieniem kładzie się dość zaskakująca deklaracja Doktorantki ze *Wstępu* o stosowaniu w badaniach krytycznej analizy dyskursu (KAD). Zaskoczenie wynika z faktu, że w pracy badawczej metoda ta nie znalazła zastosowania. Doktorantka przeprowadziła analizę dyskursu, a nie studia, wynikające z ideologicznego zaangażowania, zmierzające do znalezienia ukrytych w języku założeń leżących u źródeł problemów społecznych i politycznych. Po drugie, z omówienia bogatej tradycji badań nad dyskursem (we *Wstępie* i w podrozdziale 1.4) odzwierciedlającego zróżnicowanie właściwych dla niej ujęć teoretycznych i podejść analitycznych wnosić można, że Doktorantka posiada wiedzę na temat specyfiki KAD.

Celem Rozdziału I (*Relacje bilateralne i multilateralne we współczesnych stosunkach międzynarodowych*) było przedstawienie podstawowych dla pracy pojęć oraz opis uwarunkowań istotnych dla kształtu polityki zagranicznej każdego z omawianych państw. Doktorantka pokazała w nim, że na podstawie krytycznych studiów odpowiednio dobranej literatury potrafi definiować oraz relacjonować teoretyczną dyskusję odnoszącą się do takich kategorii, jak: państwo, stosunki międzynarodowe, polityka zagraniczna, prawo międzynarodowe oraz uczestnicy stosunków międzynarodowych. Do mocnych stron tego rozdziału zaliczam pomysł przedstawienia wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań polityki zagranicznej Polski i USA. Namysł nad nimi dobrze służy przygotowaniu gruntu do badań empirycznych.



Wartościowe dla wnikięcia w kontekst dyskursu są również rozważania znajdujące się w Rozdziale II *Ewolucja relacji polsko-amerykańskich w latach 1919-2019*. Mgr K. Kmiec zrelacjonowała w nim, po zastosowaniu metod historycznych oraz instytucjonalno-prawnych, dynamikę relacji polsko-amerykańskich począwszy od 1919 roku. Przedstawiła ich wielowymiarowy charakter, akcentując znaczenie kilku ich aspektów: politycznych, wojskowych (dotyczących bezpieczeństwa), gospodarczych i finansowych. Podkreśliła także rolę wybranych wydarzeń z krajowej i światowej polityki, których konsekwencje wpłynęły istotnie na kształt tych stosunków. Do rozdziału mam zastrzeżenia związane z porządkiem (a przez to spójnością) wywodu. W kilku miejscach zakłóciły go błędy chronologiczne lub niezgodności treści ze wskazanym w tytule tematem, np. w podrozdziale 2.1 *Stosunki polsko-amerykańskie w okresie międzywojennym* znalazł się fragment zatytułowany *Kwestia bezpieczeństwa* dotyczący polityki USA w reakcji na wydarzenia polityczne w Polsce z początku lat 80. XX w., a na s. 94 po omówieniu wydarzeń z 2009 roku nastąpił niespodziewany przeskok do tezy o pogarszaniu się relacji Polski i USA w związku z przyjęciem 26 stycznia 2018 roku ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej. Szukając źródeł tych uchybień można postawić pytanie o sens dzielenia (na podrozdziały/podpunkty) narracji o mających ze sobą wiele wspólnego wymiarach omawianych stosunków bilateralnych.

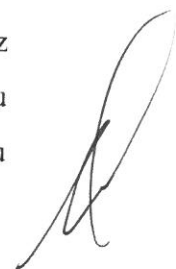
W Rozdziale III *Relacje polsko-amerykańskie w programach polskich partii politycznych po 1989 r.* Doktorantka przedstawiła refleksję na temat wybranych zagadnień z zakresu teorii partii i systemów partyjnych oraz opisała studia empiryczne nad treścią programów wybranych partii politycznych o relacjach polsko-amerykańskich. W toku wywodu poprawnie uargumentowała ważną dla wprowadzenia teoretycznej tezę o istotnej roli partii w kreowaniu polityki zagranicznej państwa, między innymi odwołując się do funkcji partii (s. 121). Odnosząc się do opisu dyskursu politycznego w ujęciu programowym, pozytywnie oceniam zaakcentowanie przez mgr K. Kmiec znaczenia profili ideologiczno-programowych ugrupowań (wedle tego kryterium wyróżniono trzy grupy formacji: prawicowe, centrowe i lewicowe) oraz ich pozycji strategicznej (rządzące vs opozycyjne). Jako kluczowe dla rozważań w Rozdziale II postrzegam wyniki badań z zastosowaniem analizy ramowej, pokazujące występowanie następujących tematów w dyskursie: Stany Zjednoczone jako gwarant bezpieczeństwa Polski oraz Europy, współpraca ze Stanami Zjednoczonymi w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego, współpraca bilateralna w kwestiach gospodarczych, wojskowych oraz naukowo-technologicznych oraz proces zniesienia wiz dla Polaków podróżujących do Stanów Zjednoczonych. Krytycznie w tym rozdziale sygnalizuję kilka kwestii: 1) zbyt dużą koncentrację Autorki na warstwie opisu kosztem podejścia analitycznego w dyskusji nad wybranymi



kategoriami (ramami); 2) nieprecyzyjny charakter kryteriów klasyfikacji partii do wskazanych grup na osi lewica – prawica; 3) brak wystarczających starań do nakreślenia struktury programów w zakresie polityki zagranicznej (w celu uzyskania perspektywy potrzebnej do oceny roli omawianych relacji); 4) nieczytelną formę tabeli z wynikami analizy ramowej (cyfry rzymskie zamiast opisu ram, który znajduje się na s.11).

W Rozdziale IV *Relacje polsko-amerykańskie w debatach parlamentarnych nad agendami rządów* Doktorantka skoncentrowała się na analizie uprawnień i zadań polskiego rządu w zakresie polityki zagranicznej. Wskazała również właściwe dla tego obszaru pola konfliktu kompetencji między konstytucyjnymi organami władzy. Następnie przedstawiła wyniki analiz zawartości treści corocznych Informacji Ministrów Spraw Zagranicznych o stanie polskiej polityki zagranicznej wygłaszanych w Sejmie oraz następującej po nich debacie z udziałem polityków występujących w imieniu klubów parlamentarnych. Wziąwszy pod uwagę objętość analizowanego materiału badawczego oraz starania do szczegółowego zrelacjonowania wypowiedzi polityków, doceniam nakład wykonanej przez Kandydatkę pracy. Jej efektem jest pokazanie ewolucji tematycznej oraz poglądów aktorów politycznych. Pośród zastrzeżeń do tego rozdziału odnotowuję niewykorzystanie w szerszym zakresie potencjału analitycznego w pracy nad wynikami studiów oraz niewyjaśnione braki w tabelach z wynikami analizy ramowej (w kilku miejscach, np. Tabela 10 na s. 186).

W Rozdziale V *Relacje polsko-amerykańskie w polskim dyskursie prasowym w latach 1989-2019 na podstawie „Gazety Wyborczej”, „Rzeczpospolitej” oraz „Polityki”* mgr K. Kmieć zrelacjonowała studia nad dyskursem medialnym. Podstawę rozważań stanowiła analiza zawartości treści 274 artykułów publicystycznych (jak przypuszczam, ponieważ nie znalazłem w rozdziale informacji o gatunku analizowanych wypowiedzi medialnych) bezpośrednio poruszających temat relacji polsko-amerykańskich opublikowanych w dwóch gazetach i „Polityce” w analizowanym okresie. Doktorantka opisała poczynione obserwacje w trzech podrozdziałach odzwierciedlających główne wątki tematyczne dyskursu: relacje polityczne, bezpieczeństwo i współpracę militarną oraz wymianę gospodarczą i naukowo-technologiczną. Podkreślić warto zasadność poszerzenia horyzontu studiów dyskursu o medialną perspektywę, która umożliwiła zapoznanie się z agendą medialną oddziałującą w większym stopniu na agendę publiczną niż wcześniej analizowane teksty. Na pozytywne wyróżnienie zasługuje również trafność wyboru mediów do analizy ze względu na fakt, że wybrane tytuły to prasa jakościowa, ciesząca się prestiżem i wiarygodnością w sferze publicznej w Polsce w związku z reprezentowaniem przez dziennikarzy w niej pracujących wysokiego poziomu profesjonalizmu dziennikarskiego. Nie mam wątpliwości, że Kandydatka zrealizowała opisany na początku



rozdziału cel badań, tj. „ustalenie dominujących ram interpretacyjnych ujawniających się w głównym nurcie debaty prasowej dotyczącej relacji polsko-amerykańskich w latach 1989-2019” (s. 212), niemniej zgłaszam uwagi odnoszące się do występującej w narracji nadmiernej skłonności Autorki do prostego opisu - przytaczania „surowych danych” (fragmentów artykułów) oraz arbitralności w selekcji tematów (i artykułów), które miały informować o obszarach zainteresowań mediów i ich stanowiskach. Najpewniej po części to efekt położenia w studiach nacisku na bardziej jakościowe podejście kosztem, jak sądzę, lepszej strategii badań polegającej na bardziej systematycznej analizie w oparciu o szerszą bazę kategoryjną. Pisząc to oczywiście nie mam na celu dyskwalifikacji uzyskanych w tym rozdziale wyników. To głos w duchu polemicznym, sformułowany w przekonaniu o prawie Autorki do wyboru własnej ścieżki postępowania badawczego.

W *Zakończeniu* mgr K. Kmieć podsumowała uzyskane w pracy rezultaty odpowiadając na główne pytania badawcze oraz odnosząc się pośrednio do postawionych we *Wstępie* hipotez. Zwłaszcza pierwsza z nich, mówiąca o poglądach aktorów politycznych w kontekście strategicznego charakteru relacji polsko-amerykańskim, zasługiwałaby na szerszy, końcowy komentarz. Podkreślam tę powściągliwość w procesie wnioskowania, mając na uwadze, że opiniuję podsumowanie dużego i złożonego projektu badań.

Na koniec tego przeglądu zawartości rozprawy, odnotowuję poprawność jej strony formalnej. Praca jest rzetelnie udokumentowana i napisana na ogół dobrym językiem. In minus podnieść można dość liczne potknięcia związane z redakcją tekstu, językowe (m.in. składniowe i fleksyjne, np. „uwzględniają potrzebę współpracy ze Stanami Zjednoczonymi jako pełnoprawnego członka NATO” na s.134), a także pojawiające się powtórzenia (zwykle niewielkich fragmentów tekstu), np. dwa zdania z początku pierwszego akapitu w podrozdziale 1.3 na s. 46 rozpoczynają również ostatni akapit na s. 32.

Wnioski końcowe

Podsumowując ocenę pracy mgr Ksymeny Kmieć pt. „Relacje polsko-amerykańskie w latach 1989-2019 w polskim dyskursie politycznym i prasowym” stwierdzam, że spełniła ona wymogi stawiane pracom doktorskim zgodnie z art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Oceniając jakość merytoryczną wywodu, zwłaszcza nieszablonowość zastosowanego miksów metod oraz wielopłaszczyznowość analizy i objętość materiału badawczego, a także sposób wykorzystania literatury przedmiotu i prowadzenia dyskusji nad omawianymi zagadnieniami, stawiam wniosek, że Doktorantka wykazała się w rozprawie doktorskiej



wystarczającą ogólną wiedzą teoretyczną osoby ubiegającej się o nadanie stopnia w dyscyplinie nauki o polityce i administracji. Niezależnie od poczynionych zastrzeżeń i uwag krytycznych, oceniam również pozytywnie zaprezentowane w rozprawie umiejętności Doktorantki samodzielnego prowadzenia pracy naukowej oraz sposób rozwiązania problemu naukowego.

Z powyższych powodów wnioskuję o dopuszczenie mgr Ksymeny Kmieć do dalszych etapów postępowania w procedurze nadania stopnia doktora.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Marek Miel', is positioned on the right side of the page.